

הרב איתן שנדורפי

לעיין

אאמו"ר ר' ישעיה מרדכי ז"ל
שחינכני לאהבת התורה.

מדוע צייתה התורה על ספירת העומר?

בפרשת "אמר" (ויקרא כ"ג, טו-טז) מצווה התורה: "וספרתם לכם ממחרת השבת, מיום הביאכם את עמר התנופה, שבע שבתות תמיימות תהיינה. עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום, והקרבתם מנחה חדשה לה'". ראשונים ואחרונים עסקו בשאלה מה טעמה של מצוה זו, ואמרו מספר הסברים, שניתן לחלקם לשני סוגים עיקריים: א. הסברים שמשמעותם התכוננות למתן תורה. ב. הסברים חקלאיים.

חלק א. הספירה כהכנה למתן תורה

א. הסבר המדרש ומספר ראשונים - השתוקקות בני ישראל למתן תורה

כתב "שבלי הלקט" (ערוגה שמינית סימן רלו) בשם מדרש: "למה תלה הכתוב יום חג השביעות בספירה, מה שאין כן בכל המועדות? לפי שכשנתבשרו ישראל לצאת ממצרים, נתבשרו שהם עתידים לקבל את התורה לסוף חמשים יום ליציאתם, שנאמר: 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה' (שמות ג', יב). הרי נז"ן של 'תעבדון' יתירה, לומר לך לקץ חמשים יום תעבדון את האלקים, שתקבלו את התורה. וישראל מרוב חיבה היו מונים בכל יום ויום ואומרים: 'הרי עבר יום אחד', ויום שני, וכן כולם, שהיה נראה בעיניהן זמן ארוך מתוך חיבתן הגדולה על הדבר. לכן הספירה נקבעה לדורות"¹.

* תודה לאחי הרב יגאל שליט"א שעמו נתבררה סוגיא זו.

1. דברי "שבלי הלקט" הובאו גם ב"תורה שלמה" כאן (אות קג) וב"עיונים חדשים בספר ויקרא" לנחמה ליבוביץ (עמ' 344). כעין דבריו כתבו גם ה"כל בו" בסימן נה, ה"ארחות חיים" בהלכות ספירת העומר, "תניא רבתי" בסימן נד, רבנו ירוחם בנתיב חמישי חלק רביעי, שו"ת הרשב"א ח"ג סימן רפד והר"ן על הרי"ף בסוף מסכת פסחים, שיובא לקמן, ועיין בסמוך.

כעין זה כתב גם האבודרהם בשם המדרש, בצירוף משל: "משל לאחד שהיה חבוש בבית האסורים וצעק למלך להתירו, וקבע לו המלך זמן להתירו ולתת לו בתו, והיה מונה והולך עד בוא הזמן. כך עשו ישראל בצאתם ממצרים"². כעין זה כתב גם הרמב"ם ב"מורה נבוכים" (ח"ג פמ"ג) בדברו על החגים: "ושבועות הוא יום מתן תורה, ומגדולת אותו היום ורוממותו נספרו הימים מן הראשון לחגים ועד לו כמי שמצפה לבוא האהוב בבני אדם אליו, שהוא סופר את הימים בשעות. וזהו טעם ספירת העומר מיום ניתוקם ממצרים עד יום מתן תורה, שהיא הייתה המטרה והתכלית של יציאתם - יואביא אתכם אליי (שמות יט, ד)³. טעמו של הרמב"ם דומה לטעם שהביאו המפרשים בשם המדרש, אך הרמב"ם לא כתב שהספירה היא זכר למה שמנו בני ישראל ביציאתם ממצרים, אלא לרוממות חג השבועות.

יש לשאול על המדרש ועל המפרשים, שלפי דבריהם אין שום קשר בין הספירה לבין הבאת מנחת העומר, והתורה תלתה את הספירה בעומר, באומרה: "וספרתם לכם ממחרת השבת, מיום הביאתכם את עמר התנופה!" עוד יש לשאול שלפי דבריהם היינו צריכים לספור מיום ראשון של פסח, שבו יצאנו ממצרים, ולא מיום שני! על שתי שאלות אלו ושאלה נוספת עמד ספר "החינוך", שהלך בעקבות הרמב"ם והרחיב את דבריו.

1. שאלות ספר החינוך ותשובותיו

כתב ספר "החינוך" (מצוה שו"ד): "לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ... והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה... שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים, והיא תכלית הטובה שלהם, וענין גדול הוא להם יותר מן החרות מעבדות... ומפני כן כי היא כל עיקרן של ישראל, ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוונו למנות ממחרת יו"ט של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחרות. כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא.

2. מהדורת "אבודרהם השלם והמוקד", ירושלים תשנ"ה, ח"א עמוד רסז, בטעם השני (ועיין גם במהדורת ירושלים תשכ"ג, עמוד רמא ונראה ששם נשמטו מספר מלים בגלל טעות במלים דומות). כעין זה כתב גם רבי יוסף בכור שור על התורה (ויקרא כ"ג, טו) באריכות בשם אביו, "מושב זקנים" על התורה (שם), "תולדות יצחק" על התורה (שם), המיוחס לרשב"א במנחות סה, ע"ב בסוף ד"ה "כל ספירות", ובהמשך המאמר יובאו דברי הר"ן בשם המדרש והסדרו למדרש.

3. כעין דברי הרמב"ם כתבו גם האבדנאל ביקרא כ"ג בתשובה לשאלות הטי"ו והטי"ז, ה"לבוש" בסימן תפ"ט, "הכתב והקבלה" ביקרא כ"ג, כא (ולשונו לקוחה מלשון החינוך שיובא בסמוך), ועיין עוד בספר "ספירת העומר" פ"א הערה כ'.

4. מצוה רע"ג במהדורת "מוסד הרב קוק".

וזה שאנו מונין לעומר, כלומר: 'כך וכך ימים עברו מן המניין, ואין אנו מונין 'כך וכך ימים יש לנו לזמן' - כי כל זה מראה בנו הרצון החזק להגיע אל הזמן, ועל כן לא נרצה להזכיר בתחילת חשבוננו ריבוי הימים שיש לנו להגיע לקרבן שתי הלחם של עצרת.

ואל יקשה עליך לומר: אם כן, אחר שעברו רוב הימים של שבעה שבועות אלו, למה לא נזכיר מיעוט הימים הנשארים - לפי שאין לשנות מטבע החשבון באמצעו.

ואם תשאל: אם כן למה אנו מתחילין אותו ממחרת השבת, ולא מיום ראשון? התשובה היא, כי היום הראשון נתייחד כולו להזכרת הנס הגדול, והוא יציאת מצרים, שהוא אות ומופת בחידוש העולם ובהשגחת ד' על בני האדם, ואין לנו לערב בשמחתו ולהזכיר עמו שום ענין אחר, ועל כן נתקן החשבון מיום השני מיד.

ואין לומר: 'היום כך וכך ימים ליום שני של פסח' - שלא יהיה חשבון ראוי לומר 'ליום שני', ועל כן הותקן למנות המנין ממה שנעשה בו, והוא קרבן העומר, שהוא קרבן נכבד, שבו זכר שאנו מאמינים כי הי' ברוך הוא בהשגחתו על בני אדם רוצה להחיותם, ומחדש להם בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו". לפי "החינוך" לא נצטוינו למנות מיום ראשון של פסח כדי שלא לערב שום דבר בשמחה של יציאת מצרים, והספירה היא לעומר מפני שלא ראוי למנות ליום שני של פסח, ולכן מונים למעשה הנעשה ביום זה. לפי "החינוך" ניתן ליישב באופן נפלא שאלה גדולה: מדוע כתבה התורה "ממחרת השבת", ולא כתבה "ביום ששה עשר לחדש הזה"? כשם שאמרה לפני כן (בפסוקים ה-ו): "בחדש הראשון בארבעה עשר לחדש בין הערבים פסח לה'. ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות לה!"! הסיבה שבגללה מתחילים לספור ביום זה היא שיום זה הוא היום הראשון לאחר השבת שכבר רצינו לספור בה, אלא שלא ספרנו בה כדי שלא לערב שום דבר בשמחה של יציאת מצרים, אבל ממחרתה כבר אפשר לספור!

כמו כן מובן לפי החינוך מדוע כתוב "תספרו חמשים יום" שהקשו על כך ראשונים רבים: "כיון דקרא קאמר יתספרו חמשים יום", למה אין אנו מונין אלא תשע וארבעים יום? וענו על כך בדרכים שונות⁶. לפי החינוך ההשתוקקות היא ליום החמישים, אך את היום המיוחל עצמו לא סופרים!

5. ספר "החינוך" כתב כאן על פי לשונם של חז"ל, שקראו לחג המצות בשם "פסח", אבל בלשון התורה היה צריך לכתוב כאן: "חג המצות".

6. עיין רש"י ויפיענח רז"א על התורה שם, תוסי' מנחות סה, ע"ב בד"ה "כתוב אחד", רא"ש בסוף מסכת פסחים (פרק עשירי סימן מ') ועוד, ועיין מה שהעירו המלבי"ם (שם בסימן קסד) וה"שם עולם" שם על רש"י.

כעין זה כתב מהר"י כ"ץ בהגהותיו ל"פענח רזא". ה"פענח רזא" שאל: "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום - וקשה: הלא אין סופרים כי אם מ"ט יום!" כתב על כך מהר"י כ"ץ: "ולי נראה דהכי קאמר: 'תספרו חמשים יום', כלומר תכלית ומכוון הספירה של מ"ט יום שציויתי לכם, הוא ליום חמשים, שתהיו מצפים ומקוים ליום הקדושה וקניית המדרגה העליונה, לכן תספרו אליו. ולא שיספרו גם את היום ההוא, רק שיכוונו המספר של מ"ט עד הני הקדוש לדי ותכליתו".

אבל יש לשאול על ספר "החינוך": מדוע כתבה התורה: "וספרתם לכם... מיום הביאכם את עמר התנופה?" והרי לפי "החינוך" אין קשר בין מצות הספירה לבין מצות הבאת העומר!

אמנם הסביר "החינוך" שאנו מונים ל"עומר" מפני שלא רצינו למנות ל"יום שני של פסח", ולכן מונים אנו למצוה הנעשית באותו יום, אבל מהמילים "מיום הביאכם את עמר התנופה" משמע שישנו קשר מהותי בין הספירה לבין הבאת העומר, ודוחק לומר שהמילים הללו נכתבו רק על מנת ללמדנו שהספירה תהיה ל"עומר", שהרי דבר זה יכולנו לדעת מהפסוקים הקודמים (י-יא), שבהם נאמר שהקרבת העומר נעשית ממחרת השבת, וכיון שאין ראוי למנות ליום שני של פסח, כפי שכתב החינוך, היינו מונים למצוה הנעשית באותו יום, דהיינו העומר, ואם כן מדוע כתבה התורה "מיום הביאכם את עמר התנופה"?

יש לחזק את השאלה ממה שנאמר בגמרא במנחות (סו, ע"א) שאמימר אמר שהמצוה בימינו היא "זכר למקדש", ופירש רש"י: "האי מנינא דהשתא לאו חוכה הוא (מן התורה), דהא ליכא עומר, אלא זכר למקדש בעלמא הוא". מפורש בדברי הגמרא ורש"י שהספירה תלויה בעומר, ומשמע שסיבתה אינה ההשתוקקות למתן תורה! מגמרא זו קשה על הטעם שכתב הרמב"ם ו"החינוך", שאינו מתייחס כלל להבאת העומר! כמו כן קשה מגמרא זו על מה שכתב הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין (פי"ז, הכ"ד) שמצות ספירת העומר נוהגת מן התורה גם בזמן הזה⁷, שכן בגמרא מפורש שמצות ספירת העומר נוהגת מן התורה רק בזמן הבית, ואילו בזמן הזה היא רק זכר למקדש! מעין קושיא זו כבר הקשו הראשונים.

7. על השאלה האם לפי ספר "החינוך" המצוה בזמן הזה היא מדאורייתא או מדרבנן עיין בסוף דברי החינוך שם, שד"ב המהדורות ("אשכול", "מוסד הרב קוק" ועוד) כתוב: "ינוהגת מצוות ספירת העומר מדאורייתא בכל מקום בזכרים". אבל במהדורה שעם ה"מנחת חינוך" הישן כתוב: "ינוהגת מצוות ספירת העומר מדאורייתא בכל מקום בזכרים בזמן הבית שיש עומר שם קרב, ועתה בעוונותינו שאין לנו בית המקדש ולא מזבח מונין אנו הימים והשבעות". (והובאה גירסא זו בהערות הרב חדי"ש לספר החינוך מהדורת מוסד הרב קוק). וכתב על כך ה"מנחת חינוך" (באות ה במהדורת "מכון ירושלים"): "ימה שכתב הרב המחבר בסוף המצוה ינוהגת וכו' ועתה בעוונותינו הרבים וכימונין הימים והשבעות, נראה דקצת חיסור לשון יש כאן, ונראה דסובר כדעת הראשונים הנ"ל הסוברים ספירה בזמן הזה דרבנן, וצריך לומר: יעתה וכו' אף על פי כן אנו מונין הימים והשבעות, דהיינו לאפוקי מדעת הר"מ כאן שכתב

2. קושיית הר"ן ותירוצו

הר"ן בסוף מסכת פסחים הביא את דברי אמימר בגמרא במנחות (סו, ע"א) שאמר שהספירה זכר למקדש, ומשמע ממנו שהספירה בזמן הזה, שאין עומר, היא רק מדרבנן, ושכן הסכימו רוב המפרשים. וכתב הר"ן שבהגדה אמרו גם כן שהספירה בזמן הזה, שאין עומר, היא מדרבנן, שכך אמרו במדרש: "בשעה שאמר להם צישה: 'תעבדון את האלקים על ההר הזה' (שמות ג' יב). אפרו לו ישראל: 'צישה רבינו. איננו עבודה זו?' אפר להם: 'לסוף חמישים יום' והיו פונים כל אחד ואחד לעצמו. פכאן קבעו חכמים לספירת העומר". וביאר הר"ן את דברי המדרש: "כלומר בזמן הזה - שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר, אלא מחשבים חמישים יום לשמחת התורה, כמו שמנו ישראל באותו הזמן. וזה ודאי דרך מדרש הוא, דעיקרא דמילתא זכר למקדש, כדאמר אמימר (במנחות סו, ע"א הנ"ל), אבל מכל מקום כל זה מוכיח שאין הספירה עכשיו אלא מדרבנן!" ושלא כרמב"ם!

אחר כך כתב הר"ן: "ואבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ח (צ"ל בפ"ז) מהלכות תמידין ומוספין שמצוה זו של ספירת העומר מוטלת על כל איש ישראל בכל מקום ובכל זמן!" ותירץ הר"ן את הרמב"ם: "ומשמע לי דסבירא ליה ז"ל, דאמימר, דלא הוה מני שבעי, הוא דסבירא ליה דזכר למקדש בעלמא הוא, ולפיכך היה פוטר עצמו מן השבעות, אבל אינך רבנן, דהוו מני יומי ושבעי, דקיימא לן כוותיהו, סבירא להו דבזמן הזה דאורייתא".

כלומר, בגמרא, שם נחלקו אביי ורבנן דבי רב אשי עם אמימר. אביי ורבנן דבי רב אשי אמרו שמצוה למנות ימים ושבעות, ואילו אמימר מנה רק ימים בלבד מפני שאמר שהמצוה היא רק זכר למקדש. בפשטות היה נראה שאביי ורבנן דבי רב אשי לא נחלקו על אמימר בטעם המצוה שהיא זכר למקדש, אלא רק בפרטי הדין - האם צריך למנות גם שבעות או רק ימים. אך הר"ן חידש שלפי דעת הרמב"ם אביי ורבנן דבי רב אשי, שמנו גם ימים וגם שבעות, חולקים על אמימר גם בטעם המצוה, וסוברים שהמצוה בימינו אינה רק זכר למקדש, אלא מן התורה, והרמב"ם פסק כמותם כיוון שהם רבים. לפי זה גם מובן מדוע כתב הרמב"ם טעם שאינו תלוי בהבאת העומר - טעם זה הוא לשיטתו שהמצוה מן התורה היא גם בזמן הזה, ואם כן היא אינה מותנית בהבאת העומר!

כיוון דמונין אנו הימים ושבעות מוכח דספירה היא דאורייתא. והרב המחבר סובר כרוב הראשונים דספירה דרבנן, ומכל מקום מונים אנו הימים והשבעות, עיין בדבריהם. מכל מקום צריך עיון קצת שנטה מדעת הר"ם אשר על פי רוב נמשך אחריו, על כל פנים היה צריך להביא דעת הר"ם ולומר שהוא סובר כדעת רוב הראשונים, כדרכו בכל החיבור. ובמהדורת "מכון ירושלים" כתוב בספר החינוך: "ונוהגת מצוות ספירת העומר מדאורייתא בכל מקום בזכרים בזמן הבית שיש שם עומר, ומדרבנן בכל מקום ואפילו היום שאין עומר קרב בעוונותינו". (והובאה גירסא זו בהערות לספר החינוך שבמקראות גדולות "תורת חיים" מהדורת מוסד הרב קוק). ויש להעיר שמתוך שטעמו של ספר החינוך אינו מסביר באופן מהותי שהספירה תלויה בעומר, אלא במתן תורה משמע שהמצוה בזמן הזה מדאורייתא. הימשנה ב"דורה" בביאור הלכה לסימן תפ"ט כתב שהחינוך סובר שהמצוה בזמן הזה מדאורייתא.

אמנם אף על פי שהר"ן ביאר את הגמרא במסכת מנחות לשיטת הרמב"ם, מכל מקום הפסוקים עדיין קשים להסבר הרמב"ם, שכן התורה קישרה בין הספירה להבאת העומר, ואילו לפי הרמב"ם אין שום קשר בין הספירה לבין העומר:

עוד יש לשאול על הרמב"ם ו"החינוך" שלפי דבריהם, שההשתוקקות היא למתן תורה, היה מתאים שהתורה תכתוב "עד יום מתן תורה" וכדומה, אבל בפסוקים כלל לא נזכר מתן תורה, אלא: "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום, והקרבתם מנחה חדשה לה'!" ואם כן מנין למדו הרמב"ם והחינוך שטעם המצוה הוא ההשתוקקות למתן תורה? מעין שאלות אלו הקשה "ערוך השולחן".

3. שאלת "ערוך השולחן" ותשובתו

בתחילת דבריו בסימן תפ"ט (ס"ב וס"ג) כתב "ערוך השולחן": "רוב הפוסקים הסכימו דספירה בזמן הזה אינו אלא דרבנן, שהרי עכשיו ליכא עומר, והספירה שבתורה היא למנות מן קרבן העומר עד קרבן שתי הלחם, ועכשיו לא שייך זה [ר"ן שם (-סוף פסחים)]... אבל לא כן דעת הרמב"ם בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין (הלכות כ"ב-כ"ד), וזו לשונו: 'מצות עשה לספור שבע שבתות תמימות מיום הבאת העומר וכו'. ומצוה זו על כל איש מישראל בכל מקום ובכל זמן. ואף על גב דעתה אין קרבן! יש לומר דעיקר הספירה היא למתן תורה... אך הקב"ה ציוה להביא קרבנות בתחילת המנין מעומר שעורים ובסופו מחיטים, להורות שבלי התורה אנחנו כבהמות... שמאכלן שעורים [כמו שאמרו בסוטה (טו ע"ב) שקרבן סוטה הוא מן השעורים בגלל שהיא עשתה מעשה בהמה לפיכך קרבנה מאכל בהמה]. וכשקבלו התורה הוי... אדם... ולכן קרבנם מן החיטים - מאכל אדם, ולכן ציוותה התורה למנות לקרבן, אבל עיקר הכוונה היא למתן תורה".

לפי הסבר "ערוך השולחן" מה שכתבה התורה את קרבנות העומר ושתי הלחם הוא רק לרמז על מדרגת ישראל ביציאת מצרים לעומת מדרגתם במתן תורה, ולא קשה על הרמב"ם שהתעלם מהקרבנות בהסבירו את טעם הספירה. אבל דבריו קשים, שכן קשה לומר שהקרבנות הם רק לרמז, שהרי ודאי יש להם משמעות עצמית, שכן התורה קראתם "בכורים"⁸, וחז"ל פירשו שהם גורמים להתברכות התבואה ופירות האילן (ראש השנה טז, ע"א). וספר "החינוך" עצמו כתב במצוות הבאת העומר⁹: "שנתבונן מתוך המעשה החסד הגדול שעושה ה' ברוך הוא עם ב'יותיו לחדש להם שנה שנה תבואה למחיה, לכן ראוי לנו שנקריב לו ברוך הוא ממנה, למען נזכור חסדו וטובו הגדול טרם נהנה ממנה". אמנם

8. העומר בפרשת ויקרא (ב', יד) ושתי הלחם בפרשת אמור (כ"ג, יז).
9. מצוה שב רוב המהדורות, מצוה ערב במהדורת מוסד הרב קוק.

אפשר לומר על פי דרכו של "ערוך השולחן" שאף על פי שודאי יש לקרבנות העומר ושתי הלחם תכלית עצמית של הודאה לה' על ראשית קציר השעורים והחיטים, מכל מקום הספירה נתלתה בהם רק על דרך הרמז, אבל הדברים אינם מרווחים.

עוד קשה על דברי "ערוך השולחן": מדוע תלתה התורה את מצוות הספירה בהבאת העומר? היה מתאים יותר לתלות אותה בקציר השעורים! אמנם דבריו מתאימים למה שאמרה התורה בפרשת ראה: "שבעה שבעת תספר לך, מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבעות" (דברים ט"ז, ט), אך הם אינם מתאימים מספיק למה שכתבה התורה בפרשת אמר¹⁰.

4. הסבר שיטת הראשונים

נראה ליישב את שתי השאלות שנשאלו על הרמב"ם ו"החינוך" (בסוף סעיף 2) בדרך אחרת: על השאלה שבפסוק לא נזכר מתן תורה יש לענות על פי מה שיש לשאול עוד: מדוע לא ציינה התורה את הזמן המדויק של מתן תורה בפרשת יתרו? ומדוע לא כתבה התורה בשום מקום שחג השבועות הוא חג מתן תורה? כתבו המפרשים שהתשובה לשאלות הללו היא כדי ללמדנו את חשיבות התורה שבעל פה, שבלעדיה איננו יודעים כלל מתי ניתנה התורה שבכתב, ואף איננו יודעים שבכל שנה יש חג ביום נתינתה¹¹! על פי זה יש לומר שלכן גם כאן לא כתבה התורה שסוף הספירה הוא חג מתן תורה:

10. א. אמנם עיין ב"יפה תואר" לויקרא"ר כ"ח, ו שכתב שדעת ר' שמואל בר נחמני במדרש לומר שהעומר ענינו להראות על מדרגת ישראל, בדומה למה שכתב "ערוך השולחן", וכן כתב המהרש"א בחידושי אגדות לראש השנה (טו, ע"א בד"ה "הביאו עומר") בהסבר הגמרא שם, אך שניהם לא כתבו את הדברים בהסבר הרמב"ם והחינוך, והמהרש"א הביא את הפסוקים בפרשת ראה! ועיין גם באברבנאל ויקרא כ"ג, א בתשובות לשאלות הי"ב והי"ג וביעקדת יצחק" פרשת אמר שער ס"ז פ"ד וביעולת ראייה" ח"א עמי תטו-תיו וח"ב עמוד שד ובספר "אורות" עמוד קסז. ועיין גם בספר החינוך במצוה שז (מצוה רעד במהדורת מוסד הרב קוק) שכתב שהחיטה מאכל אדם ולכן לחם הפנים מובא כלחם ולא כמו העומר שמובא כקמח, אך הוא לא הושה את מדרגת ישראל למאכל שעורים וחיטים.

ב. עוד ניתן לכאורה לשאול שהתורה לא כתבה בפירוש שהעומר בא מהשעורים, ורק חז"ל למדו זאת בגמרא שוה "אביב" "אביב" [ויקרא ב', יד ורש"י שם מה"תורת כהנים], על פי הכתוב בסוף פרשת וארא (ט, לא): "כי השעורה אביב", אבל מלה זו אינה כתובה כאן במצוות ספירת העומר, ואף לא בפסוקים הקודמים בפרשת, המצווים על הבאת העומר, אלא רק בפרשת ויקרא (ב, יד): "מה שאין כן בסוטה, שם כתוב בפירוש "והביא את קרבנה... קמח שעורים" (במדבר ה', טו). אמנם ניתן לומר שבפרשתנו לא הוצרכה התורה לכתוב שהעומר בא מהשעורים, כיוון שהדבר פשוט מצד המציאות, שכן בתקופה זו של השנה רק השעורים כבר הבשילו, ולא החטים!

11. עיין בהסבר עניין זה בהרחבה בספר "לשעה ולדורות" (לרב איסר פרנקל, הוצאת "סיני" תל אביב, תשכ"ט) עמ' 224-226, ובקיצור בספר "מקראי קדש" (לרב צבי פסח פראנק, מכון הרב פראנק ירושלים תשי"ס) חלק שמיני "פסח ג' ומילואים" עמ' קו, ועיין גם בספר "הגיוני הלכה" (לרב יצחק מירסקי, הוצאת מוסד הרב קוק ירושלים, תשמ"ט) ח"א עמוד 138.

על השאלה שהתורה תלתה את הספירה בהבאת העומר נראה לענות שהרמב"ם והחינוך למדו שהספירה נוהגת מן התורה אף כשאין העומר קרב, ממה שכתוב: "וספרתם לכם ממחרת השבת", שהכוונה למחרת ט"ו בניסן, כמו שהסבירו חז"ל וכמו שהתבארה הסיבה לעיל בדברי החינוך¹², ואילו מה שהוסיפה התורה וכתבה "ימים הביאכם את עמר התנופה" לא בא כדי לתלות את הספירה בהבאת העומר באופן מהותי, אלא רק כדי לבאר באיזה ממחרת השבת מדובר¹³!

עוד יש לציין שהסבר "החינוך" "זוה שאנו מונין לעומר, כלומר: יכך וכך ימים עברו מן המניין, ואין אנו מונין יכך וכך ימים יש לנו לזמן" - כי כל זה מראה בנו הרצון החזק להגיע אל הזמן, ועל כן לא נרצה להזכיר בתחילת חשבוננו רבוי הימים שיש לנו להגיע לקרבן שתי הלחם של עצרת" אינו מרווח מספיק. ולכן נראה לומר תשובה אחרת על שאלה זו, תשובה שמתאימה עם הכיוון הכללי של הסבר החינוך: יש לשים לב שבני ישראל לא עמדו במקומם וחיכו מתי יגיע זמן מתן תורה, אלא הלכו אל הר סיני ששם תינתן התורה, וכשם שבניי הלכו בגליהם אל הר סיני מסתבר מאוד שגם התכוננו נפשית ורוחנית לקבלת התורה, ובכל יום התקדמו במדרגתם הרוחנית, וממילא ספרו את הימים לא רק כימים שמצפים שיחלפו, אלא כימים שבהם מתקדמים לקראת המטרה הנכספת, ולכל יום היה ערך, ולכן ספרו: "כך וכך ימים עברו", ולא: "יכך וכך ימים עוד נשארו"¹⁴, ועיין עוד בסמוך.

ב. הסבר הזוהר הקדוש ו"אור החיים" הקדוש על הטהרות בני ישראל לקראת מתן תורה

טעם אחר כתב הזוהר הקדוש (אמר צו) זוה תרגומו בספר "התודעה" (עמוד רי"ד): "בוא וראה: כשהיו ישראל במצרים - ברשות אחרים היו. והיו דבוקים בטומאה, כאשה זו היושבת על ימי טומאתה. לאחר שנימולו נכנסו לחלקו של הקב"ה, החלק שנקרא 'ברית'. כיוון שנדבקו בו פסקה הטומאה מהם, כאשה זו בשעה שדם הטומאה פוסק ממנה. לאחר שפסק ממנה מה כתוב בה? 'וספרה לה שבעת ימים' (ויקרא ט"ו, כח), אף כאן כיוון שנכנסו לחלקו ולברית קודש פסקה הטומאה מהם, אמר הקב"ה: מכאן ואילך עשו חשבון ימים לטהרתכם.

12. עיין במיוחס לרשב"א מנחות סה, ע"ב בסוף ד"ה "כל ספירות".

13. עיין באברבנאל שכתב כן בהסבר הפסוק, ללא התייחסות לרמב"ם.

14. א. עיין ב"שערי המועדים" "ספירת העומר" לרמ"מ שניאורסאהן עמודים ק-קא וב"שיחות הגר"ש פינקוס לפסח, ספירת העומר ושבעות" עמי קסט-קע.

ב. יש להעיד שלשון הרמב"ם היא: "כמי שמצפה לבוא האהוב בבני אדם אליו", וכעין זה כתבו מפרשים נוספים, אבל כפי שהוסבר בני ישראל לא חיכו במקומם לקבלת התורה אלא הלכו אל הר סיני, ולכן נראה ליישב כך, אף אם יש דוחק מטוים להסביר כך בלשון המפרשים.

יוספרתם לכם - לכם דווקא, כמה דאת אמר: יוספרה לה שבעת ימים, ילהי - לעצמה, אף כאן ילכם - לעצמכם. ולמה? בשביל להיטהר במים העליונים הקדושים, ואחר יבואו להזדווג עם המלך ולקבל תורתו¹⁵.

"אור החיים" הקדוש הביא את דברי הזוהר הקדוש והוסיף עליו: "יוספרתם לכם - אומרו ילכם לצד שיצו ה' לספור שבע שבתות, ואמרו ז"ל (זוהר אמור צז) כי לצד שהיו בטומאת מצרים, ורצה ה' להזדווג לאומה זו [-לישראל], דן בה כמשפט נדה (צ"ל זבה), שדינה לספור שבעה נקיים, וציוה שיספרו שבעה שבועות, ואז יהיו מוכשרים להכנסתם לחופה.

והגם כי שם שבעה ימים וכאן שבעה שבועות - לצד הפלגת הטומאה, וגם היותה בכללות ישראל, שיער התמים דעים כי כן משפטים¹⁶... והוא מאמר הכתוב כאן: יוספרתם לכם, פירוש סיבת ספירה זו היא לסבתכם, לטהרתכם, שזולת זה תכף היה ה' נותן להם התורה. ולדרך זה ידויק על נכון טעם יממחרת השבת, ולא מיום השבת עצמו, כי כן משפט הספירה שיהיו כל הימים שלמים, ולצד שיום ט"ו בניסן, שהוא יום השבת האמור כאן, מקצת היום היו עדיין בארץ מצרים [- בטומאה - "אור בהיר"¹⁷ שם], לזה יצו ה' לספור יממחרת. והגם כי זה היה בפסח מצרים¹⁸, כמשפט הזה יעשה באותו פרק עצמו מידי שנה בשנה, כי כמו כן יעשה בסוד ה', כידוע ליודעי חן". כוונתו היא שכמו שהזבה צריכה לספור שבעה ימים נקיים לאחר שהפסיקה לראות דם, ואחר כך להטהר, כך גם כאן ישראל הוצרכו לספור שבעה שבועות נקיים לאחר שהפסיקו להיות במצרים, מקום הטומאה¹⁹!

15. דברי הזוהר הקדוש הובאו בחלקם גם ב"צור המור", באלשיך הקי, ב"שפתי כהן" ובי"משך חכמה" על התורה כאן, וכן בספר "מעין התכמה" על תרי"ג מצוות בפרשת אמר מצות עשה קא.

16. עיין שם ב"ספר התודעה" בשם הזוהר הקדוש שהמשיך: "שם: יוספרה לה שבעת ימים, כאן: שבע שבתות! למה שבע שבתות? בשביל שיהיו זוכים להיטהר במים של אותו הנהר שנמשך ויוצא והוא נקרא ימים חיים (התורה)".

17. לרב ישעיה הלוי וייס, ברוקלין תשלי"ג.

18. ב"אור בהיר" כתב כאן: "אבל לדורות שאין טומאת מצרים למה לא נספור מיום ט"ו", ולעניות דעתך, כוונת "אור החיים" הקדוש היא: מדוע בכלל לספור לדורות? והרי כב יצאנו ממצרים ונטהרנו מטומאתה!

19. ועיין בספר "הכתב והקבלה" שכתב שספירה לשון השגחה, וכמו שהזכר צריך להשגיח שיהיה נקי, כך בספירת העומר צריכים להשגיח על עצמינו. ועוד כתב ש"יוספרתם" לשון ספיר - זכך [וכבר כתב כן תלמיד "אור החיים" הקדוש בספר "מאור החיים" על התורה שם (מהדורת ירושלים עמוד סב), וכן כתב הרבי מליובאוויטש בשיחות פרשת אמור תשי"ג, (הובאו דבריו בקיצור בגליון "שיחת השבע" של חב"ד במדור "שולחן שבת" תשנ"ב)]. ועיין בליקוטי מהרי"ח על התפילה (לרב ישראל חיים פרידמאן אבדק"ק ראווב) ב"סדר הנהגת ליל ב' דפסח (ח"ג עי' נד במהדורת ירושלים תשנ"א) ששאל על נוסח "יהי רצון" שלאחר הספירה שבו אומרים "כדי לטהרנו מקליפותינו" היכן מצינו רמז לכך בתורה, ותיירך בשם ספר "תורת חיים" מהרב הקדוש ר' חיים מקאסוב בפרשת אמר שהמילה "לכם" היא ראשי תיבות: כדי לטהרנו מקליפותנו. ולפי דברי "הכתב והקבלה" והמפרשים שבדרכו אין צורך לומר שההסתמכות היא על ראשי תיבות.

לפי דברי "אור החיים" הקדוש מיושבת גם כן השאלה מדוע כתבה התורה "ממחרת השבת", ולא כתבה "ביום ששה עשר לחדש הזה", כי הסיבה שבגללה מתחילים לספור ביום זה אינה מצד שהוא יום ט"ז בניסן, אלא מפני שיום זה הוא "ממחרת השבת", כלומר ממחרת יציאת מצרים, דהיינו היום הראשון שבו היינו נקיים מתחילתו של היום, אבל ביום היציאה ממצרים עדיין היינו בחלק מהיום, דהיינו כל הלילה, בתוך טומאת ארץ מצרים! כמו כן הסביר "אור החיים" הקדוש גם מדוע הספירה נמשכת שבעה שבועות - שבע פעמים שבעה נקיים, לגודל הטומאה שהיינו בה במצרים. וכן מובן מדוע צריך למנות גם ימים וגם שבועות, כמו הזכה שסופרת שבעה ימים נקיים, אלא שכאמור, לגודל הטומאה שהיינו בה במצרים, צריכים לספור שבע פעמים שבעה נקיים.

לפי הסבר הזוהר הקדוש ו"אור החיים" הקדוש גם מובן מדוע הספירה עולה מאחד לשניים ול שלושה, וכן הלאה, ואינה יורדת מארבעים ותשעה לארבעים ושמונה, כפי ששאל ספר "החינוך" על שיטתו, שכן גם הזבה סופרת בסדר עולה! אך גם על הסדרים יש לשאול שבפסוקים לא רמוזה בכלל ההכנה למתן תורה, אלא רק כתוב על היום החמישים "והקרבתם מנחה חדשה לה'! ויש לענות כפי שענינו לעיל בשיטת הרמב"ם והראשונים שכמותו, שהתורה העלימה בכוונה את עניין מתן תורה.

עוד כתב "אור החיים" הקדוש בהמשך דבריו: "ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה - פירוש: מעכשיו קודם שתכנסו לארץ - ממחרת השבת. וכנגד אחר ביאתם לארץ אמר 'מיום הביאכם' וגו'. ולזה הקדים 'ממחרת השבת' להיותה מצוה שישנה אז, מה שאין כן 'מיום הביאכם', שהוא אחר ביאה לארץ". "אור החיים" הקדוש הרגיש בקושי שבכפל הלשון ותירץ אותו, אך תירוצו קשה, כיוון שההגדרה "ממחרת השבת" מספיקה, ואם כן מדוע הוסיפה התורה וכתבה גם "מיום הביאכם". אמנם אם הטעם היה תלוי בהבאת העומר היה מובן מדוע הוסיפה התורה וכתבה גם "מיום הביאכם" - כדי ללמדנו שסיבת הספירה היא הבאת העומר, אבל כיוון שלדברי "אור החיים" הקדוש הספירה אינה קשורה כלל לעומר, מדוע האריכה התורה וכתבה "מיום הביאכם את עמר התנופה"²⁰? ודוחק לומר שהמצוה השתנתה, ובתחילה היא לא הייתה תלויה בעומר, וכשהגיעו לארץ נהיתה תלויה בעומר.

20. אמנם לפי דבריו ניתן ליישב את שיטת הר"ן ורוב הפוסקים הסוברים שספירת העומר תלויה בעומר, ובזמן הזה שאין עומר היא רק מדרבנן (עיי' ביאור הלכה ראש סימן תפ"ט) מהשאלה מדוע כתבה התורה "וספרתם לכם ממחרת השבת" ולא הסתפקה בהגדרה "מיום הביאכם את עמר התנופה", שהמילים "ממחרת השבת" נאמרו לזמן המדבר, שאז גם כן הייתה מצוה, אף על פי שלא היה עומר. אמנם עדיין קשה כיוון שלדבריהם הספירה תלויה בעומר מדוע באמת נצטוו לספור במדבר? וצ"ע.

בספר "מאור החיים" (עמוד סג) כתב ר' משה פראנקו תלמידו של "אור החיים" הקדוש: "פתח פיו מעלת הרב הנ"ל ("אור החיים" הקדוש) ואמר: אין לנו יודעים אם המצוה הזאת של ספירת העומר נוהגת אפילו בזמן הזה בגלות, משום שפשט המצוה נראה שהיא דווקא בזמן הבית, משום שנאמר: 'וספרתם... מיום הביאכם', משמע מזה שבזמן שיביאו העומר תספרו, ולא בזמן הזה! לכאורה כן נראה, אבל כשידייקינן היטב הפסוק ראה נראה שאפילו בזמן הזה. אם הוא שהתורה לא ציוותה אלא בזמן שבית המקדש קיים, היה לה לומר: 'מיום הביאכם את עומר התנופה תספרו' וכו'! מאי 'ממחרת השבת'! דמשמע תרי: 'ממחרת השבת' ו'מיום הביאכם את עומר'! אלא גילתה לנו התורה: 'וספרתם לכם ממחרת השבת' - בעוד שאתם בגלות. ו'מיום הביאכם את עומר' - כשאתם בבית המקדש תספרו גם כן. ומה שהקדים הפסוק לחייב לנו בזמן הגלות קודם בית המקדש, הוא להבטיח לנו שאם אנו מקיימין מצוה זו בגלות, בזכות זה יקויים בנו 'מיום הביאכם את עומר'. או נאמר: השווה לנו התורה המצוה הזאת אף על פי שאין אנו מביאים את העומר, כמו שאם היינו מביאים, וזהו 'וספרתם לכם ממחרת השבת' כמו אם 'הביאכם את עומר התנופה'."

יש להוסיף שבספר "מכתב מאליהו" (ח"ב עמ' 25-24) הביא את דברי הזוהר הקדוש ושאל מדוע לא נכתב במקום "ממחרת השבת" "ממחרת החג"? וענה: ברור שהתורה מרמזת בזה לתוכן הענין, ומילת 'שבת' מרמזת על השבת הטומאה. בדברי "אור החיים" הקדוש התבאר גם מה טעם הספירה, גם מדוע הספירה מתחילה בטי"ז ולא בטי"ו, גם מדוע לא כתבה התורה שהספירה מתחילה בטי"ז בניסן אלא "ממחרת השבת", וגם מדוע קראה התורה ליום טוב ראשון של פסח בשם "שבת".

ג. הסבר הזוהר חדש וה"דורש לצינון" על

הטהרות בני ישראל ממ"ט שערי טומאה לקראת מתן תורה

טעם דומה כתב הזוהר חדש שהובא בספר "התודעה" (עמוד רי"ז): "ישראל כשהיו במצרים נטמאו בכל מיני טומאות, עד שנשתקעו במ"ט שערי טומאה. והקב"ה הוציאם מתחת שעבוד כל הכוחות, ועוד הכניס אותם במ"ט שערי חכמה... וזה שאנו מונים ספירת העומר מיום טוב ראשון של פסח מ"ט ימים, מפני שבכל יום ויום הוציא אותם משער כוח הטומאה, והכניסם לשער של כוח הטהרה, שיהיו ראויים לקבל התורה".

בספר "דורש לצינון"²¹ הרחיב בהסבר הדברים, וכך כתב: "מצוות ספירת העומר היא המצוה היחידה שסופרים עליה את הימים, ארבעים ותשעה ימים בשבעה שבועות, בכל יום בברכת שם ומלכות. יש להבין: למה כל התכונה

21. דרשות מיסדי הישוב בארץ הקודש מבית מדרשו של הגר"א, עמ' ע-עב במהדורת ירושלים תש"ס.

המיוחדת הגדולה הזאת של מצוות ספירת העומר, שאינה בשום מצוה אחרת שבמצוות התורה? וגם למה בא העומר דווקא משעורים שהם מאכל בהמה, כמובא בחז"ל?

בתורת הקבלה מבואר כי בני ישראל במצרים היו שקועים כבר במ"ט שערי טומאה, ובאותו לילה שיצאו ממצרים היו עלולים ליפול לשער הנון של הטומאה, היינו הדרגה היותר תחתונה של הטומאה, לכן מיהר הקב"ה להוציאם ממצרים בחפזון רב. ובאותם מ"ט הימים, מיום צאתם ממצרים עד יום מתן תורה, יצאו בכל יום משער טומאה אחד ונכנסו לשער קדושה אחד, עד השער המ"ט של הקדושה, שהוא דרגת מלאכי השרת, ועד יום מתן תורה שהוא השער הנון של הקדושה... וכל זה היה כדי להתעלות בקדושה דרגה אחר דרגה, למען קבל את התורה ביום קדושתה. וכן גם בכל שנה תמיד מ"ט הימים שבין הראשון לפסח ובין חג השבעות הם הם הימים המוכשרים והמסוגלים ביותר להתעלות לדרגות הקדושה מיום ליום. זהו סוד התכונה העיקרי של ספירת העומר במ"ט ימים אלו. וגזירת הכתוב היא שהתעלות הזאת תסומל דווקא על ידי דבר חומרי מהמדרגה הכי נמוכה, כמו קומץ השעורים של העומר, שהוא מאכל בהמה, להראות שהאדם אף על פי שהוא קשור לחומריות, ואפילו הוא עומד בדרגה הכי נמוכה כמו מאכל בהמה, יכול הוא, אם ירצה, לעלות עד דרגת הקדושה היותר עליונה, דרגת מלאכי השרת".

בדברי "דורש לציון" התבאר גם מה טעם הספירה, וגם מדוע הספירה נתלתה בעומר השעורים. עוד יש להוסיף שכיוון שלפי דבריו הטעם הוא להטהר מטומאה, הרי שניתן להסבירו על פי מה שהתבאר בדברי "אור החיים" הקדוש גם מדוע הספירה מתחילה בט"ז ולא בט"י, גם מדוע לא כתבה התורה שהספירה מתחילה בט"ז בניסן אלא "ממחרת השבת", וגם מדוע קראה התורה ליום טוב ראשון של פסח בשם "שבת".

ד. הסבר ה"הואיל משה" וה"עוללות אפרים" - לקבל מ"ט שערי בינה

הסבר אחר כתב בפירושו "הואיל משה" - באר התורה²²: "ידוע כי תכלית יציאת מצרים הוא שעתידין לקבל את התורה לסוף חמשים יום ליציאתן, שנאמר: 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה'. הרי נז"ן של תעבדון יתירה, לומר לך לקץ נ"י ימים תעבדו את האלקים, ותקבלו את התורה הכלולה מנ"י שערי בינה. וידוע כי אמרו חכמים: חמישים שערי בינה נבדאו בעולם, וכולם נמסרו למשה, חוץ מאחד, שנאמר: 'ותחסרהו מעט מאלקים' (ראש השנה כא, ע"ב), קרי: מ"ט, שהם המ"ט פנים שהתורה נדרשת. ולכן צוה למנות

22. לרבי משה מת, תלמיד המהרש"ל, נדפס במקראות גדולות "המאורות הגדולים".

מ"ט יום, כדי להבין לקבל מ"ט שערי בינה אשר הם המ"ט פנים שהתורה נדרשת. ואמר: 'תספרו חמשים יום' כי המספר הוא חמישים שערי בינה, אך אנו אין מונים רק מ"ט, כי לא נמסרו לנו רק מ"ט, והחמישים אין אנו משיגים, רק לה' לבדו, על כן אין מונים יום החמישים, רק קודש הוא לה'. ומאחר שדוד המלך עליו השלום אמר: 'אמרות ה' אמרות טהורות... מזוקק שבעתים' (תהלים י"ב, ז), והם המ"ט פנים, שהם שבע פעמים שבעה, וכוללם בשביעיות שהם מ"ט פנים, על כן צריך למנות יומי ושבעי²³.

גם בדברי יש תשובה לסתירה לכאורה בין 'וספרתם לכם... שבע שבתות', לבין 'תספרו חמשים יום': סופרים בפועל רק מ"ט יום, כיוון שהשגתנו מגיעה רק עד השער המ"ט, אך התורה אומרת גם: 'תספרו חמשים יום' כדי ללמדנו שיש חמישים שערי בינה.

הסבר דומה כתב בספר 'עוללות אפרים'²⁴: 'ראיתי ליישב מה שנאמר: 'תספרו חמשים יום, וכתוב: 'וספרתם לכם... שבע שבתות' דהיינו מ"ט יום. כי באמת יש לספור חמשים כנגד חמשים שערי בינה, אמנם לכם לא מסרתי כי אם מ"ט, לכך נאמר: 'וספרתם לכם... שבע שבתות', ואצל חמשים יום לא נאמר 'לכם', כי יום חמשים דהיינו העצרת קדש הוא לה', ולא לכם'.

יש להעיר גם על טעם זה שהוא מתייחס רק למתן תורה, ואין הוא מתייחס להבאת העומר, בעוד שמפשוט הפסוקים משמע שהתורה תלתה את הספירה בהבאת העומר, ולא הזכירה את מתן תורה, ויש ליישב לפי מה שהתבאר לעיל בדברי הרמב"ם והחינוך, ובדברי 'אור החיים' הקדוש.

ה. הסבר האברבנאל וה'עוללות אפרים' - רמז לימי האדם כהכנה למתן תורה

כתב האברבנאל (שמות י"ב, כ): 'ראוי לאנשים יראי ה' וחושבי שמו שיכלו ימיהם בטוב ויקפידו על ימי חייהם, שלא יוציאו לבטלה ולא בדבר רע. ולפקוח עינינו ברא ה' עולמו במספר ששת ימים, אשר בהם עשה את השמים ואת הארץ, וביום השביעי שבת וינפש, כן האדם ידע וישכיל שימי שנותיו הם שבעים שנה, ושלא יוציאו לריק לבטלה, כי אם במעשים נבחרים, כמעשה בוראם. וששים שנה הנרמזים בששת הימים במעשה בראשית יעמוד בעולמו, וביום השביעי הרומז לעשר שנים אחרונים בחייו, לא יעסוק בדברים גשמיים, אלא בהידבק באלוקיו, וזהו: 'וביום השביעי שבת', שביום השביעי בסופו ינוח וישבות בעולם

23. עיין ב"ספר התודעה" עמ' רט"ו בשם 'רעיא מהימנא' (אמר ז'): 'וחמשים יום אלה - ארבעים ותשעה פנים של תורה, ויום החמשים הוא סוד התורה עצמה'.

24. לרי שלמה אפרים איש לונטשיץ, בעל ה"כלי יקר" על התורה, חלק שני עמוד יד מאמר קו (כרך א עמוד קמו במהדורת ירושלים תשמ"ט).

הנשמות... ולכך ציוותה התורה שאחר הפסח נמנה שבעה שבועות, שהם פרקי האדם וגבולי זמנו, כמו שאמר: 'וספרתם לכם ממחרת השבת... שבע שבתות תמימות תהיינה', כי המספר ההוא מורה על ימי חיכם שיהיו כולם מכוונים להשיג לשלמות הרוחני שיקבלו במתן תורה. וראוי היה הלימוד הזה לישראל ביציאתם ממצרים, כי להיותם שמה עם פורע מוסר, הדריכם הקב"ה בלימוד והמוסר האמיתי הזה בצאתם, כדי שישתלמו בו ויהיו מוכנים לקבל את התורה בהר סיני. וזהו ענין הרמז הנכבד הזה²⁵.

לפי הסבר זה מובן מאוד מדוע ציוותה התורה גם על ספירת השבועות, ולא רק על ספירת הימים, שכן השבועות רומזים על העשורים של שנות האדם. הסבר דומה וביתר הרחבה כתב בספר 'עוללות אפרים'²⁶: 'דרך בני האדם שכל דבר שהוא חשוב אצלם יתנו לו מנין, ככסף וזהב וזולתם. וכל המלאכה נמבזה ונמס, כתבן וקש וזולתם, לא ימנו לעולם, כי לא יקפידו עליו המעט הוא אם רב... וכל זה הוא לימוד נפלא אל כל משכיל שיהיו עיניו פקוחות על ימי חלדו, כי כל יום ויום הוא דבר חשוב, ויכול לקנות בו הרבה מן השלימות, עד שאמרו: 'יש קונה עולמו בשעה אחת'. מזה מצינו שלמים וכן רבים המדקדקים בהוצאת זמנם שלא יוציאו זמנם לבטלה אפילו שעה אחת שלא יקנו בו מן השלימות האמיתי, כמו שאמרו: 'יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא'... לזה בא הרמז בספירה זו, שהמשכיל יתחיל למנות

25. באופן אחר כתב האב"ב בנאל בפרשת אמר: 'חג שבעת ימי הפסח רומז אל סיבוב חיי האדם, שהם שבעים שנה, בין רב למעט, והיה היום הראשון מקרא קודש, לרמז לימי הנערות, שעשר שנים הראשונות מהאדם אין ראוי שיעמול האדם בהם, כי הם ימי שביטה ושנות גידולו ואין האדם בהם בר עונשין. והיה היום השביעי גם כן שבתון לרמז אל ימי האדם עשר שנים משנותיו האחרונות, שראוי שיהיו ימי שביטה והפסק מעסקי העולם להכין בהם צדה לנפש, לאור באור החיים ואחרית חלדו. אמנם ממחרת השבת שהוא היום הראשון של פסח, ציווה שיקריב עמר השעורים... וכדי שלא יבטח על תהו לחשוב כי עוד רבות בשנים יחיה, ציווה: 'וספרתם לכם ממחרת השבת, מיום הביאכם את עמר התנופה, שבע שבתות תמימות תהיינה', לרמז שיתנו ליבם ויספרו את עצמם בימי חייהם הנשארים, אחרי שביטת עשר השנים הראשונות, ועשר השנים האחרונות, והענין שיספרו כל הימים שאפשר שיחיה עוד שהם עד ממחרת השבת השביעית, שהוא מספר החמישים יום לרמז שימי האדם מלבד עשר השנים הראשונות ועשר האחרונות הם בין רב למעט חמישים שנה. ומה טוב אומרו: 'וספרתם לכם, כי בהיותם מונים כן יהיו מונים ומשערים מספר ימי חייהם האפשרי להיות כפי טבע בני אדם על הרוב. והזהירם שבסוף הימים ההם יקריבו מנחה חדשה לה', לרמז שבסוף החמישים שנה ההן מהספירה, להיותם קרובים לימי הפקידה וימי השלום, ראוי שיקריבו מנחה חדשה, לא כימים הראשונים שהיו להוטים אחר יצרם, אבל בדרך אחר, חדש, ללכת אחרי ה'. כעין זה כתבו גם האלשיך הקדוש בפרשת אמור (כ"ג, ט סוף דף נא, ע"א) והמהרש"א בחידושי אגדות למועד קטן כח, ע"א וה"תפארת ישראל" על המשניות בדרושו 'אור החיים' בתחילתו (נדפס בסוף כרך י"ג במשניות).

26. חלק שני עמוד יד מאמר קו עמודים קמד-קמח במהדורת ירושלים תשמ"ט).

ימי חלדו משנת עשרים והלאה, שאז הוא נעשה בר עונשין... וזהו שאמר הכתוב: 'מהחל חרמש בקמה' (דברים ט"ז, ט), 'יאמר שהאדם יתחיל לספור משנת עשרים, שהוא הזמן שנעשה בו בר עונשין. והמשיל העונש לחרמש אשר הונף על הקמה... כי בבואו לכלל עשרים הוא נמשל לקמה העומדת במילואה וטובה... מזמן ההוא מתחיל לספור, לשלא יחשוב ימיו לדבר האבוד וכאבידה שאינה חוזרת, אך יהיו אצלו כדבר יקר וחשוב, ויצטער על יום שעבר, שאם לא הוציאו בתורה ובמעשים טובים הרי הוא באמת כאבידה שאינה חוזרת, ויתן שמחה בלבו אם המצא ימצא שהוציאו בתורה ובמעשים טובים. וזהו טעם הספירה שנאמר: 'תספרו חמשים יום', היינו יום לשנה יום לשנה, כמו במרגלים²⁷.

הסבר דומה בתוספת התייחסות לשאלה מדוע נצטוונו לספור דווקא בתקופה זו כתב ב"ליקוטי הלכות" (חושן משפט הלכות פקדון הלכה ד סעיף ה): "עיקר כוונת הספירה בפשיטות הוא שצריכים לדעת שימי האדם מנויים וספורים במספר ובמנין כל יום ויום, והאדם יצטרך ליתן דין וחשבון מכל יום ויום, כי אין שום יום הולך לבטלה חס ושלום, ואפילו שעה ורגע אחד אינו הולך לבטלה חס ושלום, בחינת 'שבע שבתות תמימות תהינה', שהשבע שבתות, שהם ימי הספירה, צריכים להיות תמימות ושלמות בעבודת ה', ולא ילך מהם רגע לאיבוד חס ושלום. כי שבע שבתות מרמזים על כל ימי חיי האדם שכוללים בשבעה ימי השבוע, כי כל ימי עולם כלולים בשבעה ימי השבוע, שהם שבעת ימי בראשית. כי אין נמצא יום בעולם חוץ משבעת ימי השבוע, שהם חוזרים חלילה כל ימי עולם... על כן אסור לאדם לדחות את עצמו מיום ליום, רק לידע היטב שזה היום לא יהיה לו עוד כל ימי חייו, כי יום האחר הוא ענין אחר לגמרי, והלואי שיפרע בזמנו, שיזכה למחר לצאת ידי חובתו מה שצריך לפרוע להשי"ת חובת הזמן של יום מחר בעצמו. אבל על כל פנים חלילה להטעות את עצמו לדחות מיום ליום, וכמו שכתב אדמו"ר ז"ל על הפסוק 'היום אם בקלו תשמעו' (תהלים צ"ה, ז), שעיקר העבודה מי שרוצה לשמוע בקולו יתברך ולדבקה בו העיקר הוא שידע שהעיקר הוא היום, היום דווקא, כמבואר שם (בסימן ער"ב בליקוטי מוהר"ן עיין שם). וזה בחינת מצוות ספירת העומר שהוא התחלה והכנה לקבלת התורה, להורות שאי אפשר לקבל את התורה כי אם כשיודעין שהעיקר הוא היום הזה שהאדם עומד בו, ולא לדחות מיום ליום, כי כל ימי האדם מנויים וספורים".

לפי הסבר זה אפשר שהתורה כתבה שהספירה מתחילה "ממחרת השבת", ולא כתבה "בששה עשר יום לחדש הראשון", כיוון שהיא רצתה להדגיש שיש כאן שבעה שבועות.

27. עיין שם שהאריך הרבה בעניין.

גם על טעם זה יש להעיר שהוא מתייחס רק למתן תורה, ואינו מתייחס להבאת העומר, בעוד שמפשוט הפסוקים משמע שהתורה תלתה את הספירה בהבאת העומר, ולא הזכירה את מתן תורה, ויש ליישב לפי מה שהתבאר לעיל בדברי הרמב"ם ו"החינוך", ובדברי "אור החיים" הקדוש.

ו. הסבר המהר"ל - ללמדנו על הצורך לעמול בתורה

כתב המהר"ל ב"דרוש על התורה" (בסוף ספר "באר הגולה" עמ' י-יא): "מפני שנבדא האדם לעמל לכך נצטוו ישראל למנות ממחרת יום טוב ראשון של פסח שבו יצאו ממצרים מהיות עוד שם עבדים עובדים לאדוניהם, אשר גאלם השם יתברך לבלתי יהיו עוד עובדים עבודת פרך, בכך ציוה למחרת מיד שיתחילו להכנה לתורה לספור מספר הימים אשר יעברו, עד כי יהיו מוכנים לקבל עול תורה ומצוות. לבל יעלה על דעתן לומר: 'הנה אנחנו בני חורין לגמרי כאשר הוציאנו ממצרים מבית עבדים', דכל עוד היות האדם על האדמה איננו בן חורין, אבל לעמל הוא יולד. ולא אמרה תורה להתחיל הספירה ביום טוב עצמו, כי הוראת התחלת הספירה היא על העמל... ויום טוב ראשון מורה על החירות, ואיך יהיו שני דברים הפכיים דהיינו החירות והעמל בזמן אחד יחד?! כי אין ההפכיים נמצאים יחד. ומכל מקום למחרת, מיד בלי עוד הפסק זמן היה צורך שיהיו מוכנים את עצמם לקבלת העמל הזה ועולו.

והצדוקים הטועים מתחילים לספור ממחרת שבת בראשית, בחושבם דאם לא כן למה כתיב: 'וספרתם לכם מיום ששה עשר', אלא ודאי שהכתוב יצוה לשתהיה הספירה ממחרת שבת בראשית. אכן דבר זה טעות הוא בדאי, כי לטעם שאמרנו הוצרך לכתוב 'ממחרת השבת' לומר כי ממחרת יום השביתה דווקא יספרו, שהשביתה היא להם בשביל שיצאו לחירות מן העבדות והמלאכה, ויש להם יום שבת וחירות בשביל זה. כאשר גם השבת בראשית יוסד שמו על שם זה, כדכתיב: 'ששת ימים תעבד וגו' וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, ויוציאך ה' אלקיך משם וגו' על כן צוה ה' אלקיך לעשות את יום השבת' (דברים ה', יג-טו). הרי כי השבת עצמו מורה על שהוציאם ממצרים מעבדתם. והנה גם כאן אמר 'ממחרת השבת' - ממחרת השביתה תספרו, שהשביתה של יום טוב היא בשביל שיצאתם לחירות, ומיד למחרתו תתחילו לספור ולקוות אל קבלת עול עמל התורה.

וצריך להביא אז מנחה מן השעורים, מה שלא נמצא בכל הקרבנות (של הציבור), כי אם בהקרבת העומר הזה בששה עשר בניסן... כאמרם ז"ל (סוטה טו, ע"ב) על הסוטה: 'מפני מה אמרה תורה שיהא קרבנה מן השעורים! היא עשתה מעשה בהמה, לכך קרבנה מאכל בהמה', ככה בענין הזה בעצמו, כאשר

ישראל מתחילין למנות לסבול עול תורה ומצוות, ועבודתם כבהמה הזאת שכל עצמה אינו אלא לסבל ועול עבודה קשה, לכן קרבנם גם כן שעורים, שהם מאכל בהמה. ובמסכת עבודה זרה (ה, ע"ב): 'אשריכם זרעי על כל מים, משלחי רגל השור והחמור (ישעיה ל"ב, כ) - תנא דבי אליהו: לעולם ישים אדם עצמו כשור לעול וכחמור למשאוי על דברי תורה' עד כאן. הרי כי האדם צריך שיזמה לשור וחמור המיוחדים לפרך העבודה, ויט שכמו לסבול עול דברי תורה. וזכר שני המינים המה השור והחמור להוראת שני סוגי עול עבודתו בתורה. כי צריך שיעשה עצמו כחמור למשא שהוא בעל גוף חזק, כדכתיב: 'חמור גרסי (בראשית מ"ט, יד) - שנושא עול גדול, והולך ביום ובלילה, ואין לו מנוח ונחת ומרגוע לגופו כלל, רק ירבץ בין המשפתיים (שם), כן יהיה האדם מצד גופו שישתעבד גופו למשאוי התורה בלי מנוח, וכדכתיב: 'זהגית בו יומם ולילה' (יהושע א', ח). ועוד נוסף על זה שישעבד כוח הנפשי אשר לו אל התורה, כבחנית השור שכוחו גדול. הנה אלו שני דברים הם נגד גוף ונפש האדם, שבשניהם יהיה עמל בתורה: אם בגוף עמל וטורח בו בתורה בלי מרגוע או מנוחה כלל, אשר ידמה בזה אל החמור הנושא משאוי תמיד באין מנוח, אם בנפש אשר בה יעמול בתורה לעיין בהלכה בעיון קשה ועמוק, עד כי יעשה עצמו בזה כשור הזה המשוה בכחו כל תל גבה ולעקור קרקע קשה, לחרוש ולפורר בכוח שלו את הכל, באשר כוח נפשו גדול, כנאמר: 'ורב תבואות בכוח שורי' (משלי י"ד, ד). וכן הדבר ממש אם יש לאדם לפניו עיון קשה ביותר הוא משוה כל עקום ודבר קשה בעיונו וכוח נפשו, וזהו עצם הלשון דנקט 'כחמור למשא וכשור לעול'. ולכן בהתחיל לספור ולצפות אל קבלת התורה ראוי אז ונכון לפני האלקים להקריב קרבן שעורים, שהם מאכל בהמה, בשאי אפשר לאדם לקבל התורה כי אם על ידי מדה זו שיעשה עצמו כבהמה".

בדברי המהר"ל התבארו מספר עניינים: גם מה טעם הספירה, גם מדוע הספירה מתחילה בט"ז ולא בט"ו, גם מדוע לא כתבה התורה שהספירה מתחילה בט"ז בניסן אלא "ממחרת השבת", גם מדוע קראה התורה ליום טוב ראשון של פסח בשם "שבת", גם מדוע נצטוונו להביא עומר מן השעורים, וגם מדוע הספירה נתלתה בעומר השעורים, אבל המהר"ל לא הסביר כאן מדוע נצטוונו למנות דוקא מ"ט יום, שעל כך כתב במקומות אחרים: "ודבר זה הוא מופלג בחכמה"²⁸.

28. עיין בדבריו ב"גור אריה" על רש"י באמר (כ"ג, טז), ובמה שציין שם ב"גור אריה השלם" (הערה 62) ל"תפארת ישראל" פרק כה, ולי"באר הגולה" סוף הבאר הראשון, ולי"ג מצוה" (דף כג עמודה שנייה), ולי"אור חדש" (דף קפה עמודה ראשונה).

חלק ב. הסברים חקלאיים

א. הסבר הטור, האבודרהם ור' יהודה החסיד - שנדע מתי חל חג שבועות

הסבר המתייחס לפן החקלאי כתב הטור בפירושו הארוך לתורה (ויקרא כ"ג, טו): "יש מפרשים טעם לספירת העומר לפי שהם ימי הקציר, והעם טרודים ואינם מצויים בבתיהם לשמוע מפי שלוחי בית דין היוצאים, ולא היו יודעים מתי קידשו החודש, ולכך צוה לספור. ומטעם זה נמי הספירה בלילה, כי ביום הם טרודים". בדומה לזה, אך בתוספת, כתב האבודרהם (בטעם הראשון)²⁹: "והטעם שצוה הקב"ה לספור את העומר מפני שכל אחד מישראל עסוק בקציר שלו, והיו מפוזרים כל אחד בגרנו, וצוה למנות כדי שלא ישכחו זמן עלייתם לרגל"³⁰.

לפי פירושו זה הטעם הוא טעם חקלאי, כפי ששמע מהפסוקים, אך גם על טעם זה יש לשאול שבפסוקים נאמר: "וספרתם לכם... מיום הביאכם את עמר התנופה". משמע שהספירה קשורה להבאת העומר, ולא לקציר באופן כללי. עוד יש לשאול שבפסוקים בפרשת אמר כלל לא מוזכרת מצוות העליה לרגל! המצוה החותמת את הספירה היא: "והקרבתם מנחה חדשה לה'", והיא אינה מתאימה להסבר האבודרהם, שכן מצוה זו אינה מוטלת על כל יחיד ויחיד, אלא על עם ישראל כציבור, ובית הדין הגדול דואג לקיומה, כך שאף אם בני ישראל ישכחו לעלות לרגל מתוך טרדתם - מצוה זו תתקיים, ואם כן אין טעם זה מיישב את הפסוקים "מיום הביאכם את עמר התנופה" "והקרבתם מנחה חדשה לה"!

בצורה קצת שונה כתב ב"שבלי הלקטי" (סימן רלו בסופו): "ובטעמים דרבי יהודה החסיד זצ"ל מצאתי: לפי שהימים הללו ימי מלאכת השדה הן, ואין מי יגיד לכפרים אם אייר מלא או חסר, לכך אמרה תורה: יתספרו חמשים יום, ואחר כך: 'מקרא קדש יהיה לכם' (שם, כא)". לפי דבריו הסיבה היא כדי לדעת את הזמן של "מקרא קדש יהיה לכם", שאכן מופיע בפסוקים הכתובים אחרי הספירה! אך יש לציין שפסוק זה כתוב חמישה פסוקים אחרי הפסוק של הספירה.

אמנם טעם זה מיישב היטב את הפסוקים בפרשת ראה, שם נאמר: "שבועה שבועות תספור לך, מהחל חרמש בקמה... ועשית חג שבועות לה' אלקיך... ושמחת לפני ה' אלקיך" (ט"ז, ט-יא) - הספירה תלויה בקציר ולא בעומר, ומסתיימת בשמחת כל יחיד בבית המקדש ולא בקרבן ציבור של כל עם ישראל!³¹

29. עמוד רמא במהדורת ירושלים תשכ"ג.

30. כן כתב גם ה"מושב זקנים" וה"תולדות יצחק" על התורה כאן.

31. נחמה ליבוביץ ב"עיונים חדשים בספר ויקרא" (עמ' 343) הביאה את דברי הטור ושאלה: "ואנו קוראים ותמהים: זהו טעם המצוה! מין תחליף ללוח כ"ס קטן שאדם קונה אותו בפרוטות! אמנם ידיעת עיבור החודש, ובעקבותיו זמני המועדים עיקר גדול הוא בדתנו,

ב. הסבר נוסף של האבודרהם - להתפלל להצלחת התבואה

הסבר שמתייחס ישירות להבאת העומר כתב האבודרהם (בטעם השלישי): "והטעם שציוה הקב"ה לספור את העומר... מפני שעולם בצער מפסח עד שבועות על התבואות... כדאיתא בפרק קמא דראש השנה (טז, ע"א): 'תניא אמר רבי יהודה: מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח? מפני שהפסח זמן תבואה הוא, אמר הקב"ה: הקריבו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות...'. ולפיכך ציוה הקב"ה לספור ימים אלו כדי שזכור צער העולם, ולשוב לו בלבב שלם, ולהתחנן לפניו לרחם עלינו ועל הבריות... שיהיו התבואות כתקנן"³². לפי האבודרהם העומר בא כדי שתתברך התבואה שבשדות, וספירת העומר באה להזכיר לנו שנתפלל אל ה' שיברך את התבואה, כשם שהעומר בא למטרה זו³³. אך יש לשאול על האבודרהם: מדוע ציוותה התורה שנספור לעומר ועל ידי כך נזכור שמצוה עלינו להתפלל, ולא ציוותה בפירוש שנתפלל³⁴?

ומעשה ר' יהושע ורבן גמליאל (משנה ראש השנה פ"ג, מ"ב) במחלוקת על עיבור החודש יוכיח (וכבר אמר ר' שמשון רפאל הירש: 'ספר עיקרי אמונות היהודי הוא הלוח') אבל - בכל זאת...".

לעניות דעתי אין דבריה קשים כל כך, כיוון שבזמן הבית היו מקדשים על פי הראיה ולא היה כלל לוח מוכן מראש! כך שלא שייך לומר "תחליף ללוח כוס קטן שאדם קונה בפרוטות".
 32. כן כתב גם ה"תולדות יצחק" על התורה כאן.
 33. כעין דברי האבודרהם כתב גם הספורנו (ויקרא כ"ג, ז): "היה העומר הודאה על האביב כמקריב בכורי שדה לבעלים, והיה הקרבן הבא עמו לתפילה על העתיד, והייתה הספירה זכרון לתפילה יום יום...".

גם לפי הספורנו הספירה באה להזכירנו להתפלל על התבואה. אך יש להעיר על דבריו שפירש שהעומר בא להודאה, והקרבן הבא עמו בא לתפילה, וכיון שהתורה תלתה את הספירה בעומר, ולא בקרבן הבא עמו, הרי שמתאים היה יותר לומר שהספירה באה להזכירנו להודות על התבואה ולא להתפלל. או לחילופין: להסברו שהספירה באה להזכירנו להתפלל - היה מתאים יותר שהתורה תכתוב: "מיום הביאכם את כבש העמר! ודוחק לומר שכוונתו במילה "תפילה" להודאה, שכן בכל אותו דבר חילק הספורנו בין תפילה לעתיד, להודאה לשעבר. נחמה ליבוביץ (שם) הביאה את דברי הספורנו וכתבה עליו כך: "אם כן טעם הספירה להזכיר לנו חובת התפילה וההודאה" (וכאמור הספורנו כתב רק תפילה). והקשתה: "אבל אם ככה - הן היה עלינו לספור יום יום כדי שזכור כי בכל יום אנו חייבים להודות על עצם קיומינו ועל יכולת קיומנו, ולא רק בימי הקציר קיימת התלות המתוארת בדבריו כי אם יום יום". לעניות דעתי, יש לומר שודאי אנו חייבים להודות ולהתפלל יום יום, אלא שבימים אלו עלינו להוסיף תפילה על התבואה שבשדות, וכדברי האבודרהם בשם חז"ל על העומר ובהסברו את הספירה.

34. א. אמנם הספורנו לא כתב בפירוש שמטרת הספירה היא להזכירנו להתפלל, אלא שזכור את התפילה שהתפללנו בהבאת כבש העומר, אך נראה שכוונתו היא כאבודרהם, שמתוך שזכור את התפילה המבוטאת בהבאת כבש העומר, נשוב ונתפלל.
 ב. על הקרבת שתי הלחם הביא האבודרהם את דברי הגמרא: "אמר הקב"ה הקריבו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן", ודן כיצד שתי הלחם הבאות מהחיטה גורמות להתברכות פירות האילן. הספורנו כתב על כך: "והיה חג הקציר הודאה על טוב הקציר".

ג. הסבר הרב הירש - לקשר בין החירות והשפע למתן תורה

הסבר אחר כתב הרש"ר הירש בספרו "חורב" (עמ' 122-123): "...תחל עם היום השני של פסח... לספור את הימים בעומר... עד אשר תספור שבע שבתות, והיום אחר השבת השביעי תחוג את חג השבועות, להביע בזה אומר כי תחזיק ותקבע בלבך בתיי הלאום את האמיתות האלה: כי הפסח ימצא את השלמות שלו רק בחג השבועות. הלא הוא כי החופש ועמו כל שפע הברכה אשר יכלכל בתוכו גם את אחוזת הנחלה בארץ אבותינו יקבל רק אז את ערכו... רק על ידי חוק ותורה... ומדברינו... בנקל יבין כל אחד מדוע הספירה נקשרת אל הבאת העומר".

דברי הרב הירש שונים מדברי "החינוך" והרמב"ם, שהוא לא הסביר שהספירה מבטאת את ההשתוקקות למתן תורה, אלא הסביר שהספירה מקשרת בין הפסח והעומר לבין חג השבועות. לדברי הקשר בין הספירה לבין העומר מובן יותר, ואין הוא רק מפני שלא ראוי לומר "היום כך וכך ימים ליום השני של פסח", אלא מפני שהתורה רצתה להדגיש שלא רק החרות הטפנית מקבלת את השלמתה במתן תורה, אלא שגם השפע הכלכלי מקבל את השלמתו במתן תורה. לדברי הרב הירש מוסברת באופן נפלא כפילות התאריכים "ממחרת השבת" ו"מיום הביאכם את עומר התנופה": על ידי הספירה התורה מקשרת גם את החרות שהושגה ביציאת מצרים ומבטאת במילים "ממחרת השבת" (כמבואר לעיל בשיטת "החינוך"), וגם את השפע הכלכלי המבטא בעומר, אל מתן תורה! אמנם יש להעיר על דברי הרב הירש שתי הערות: האחת לגבי מה שכתב על חג השבועות - שבפסוקים כאן לא נזכר כלל עניין מתן תורה, כמו שהערנו לעיל על הרמב"ם והראשונים, וכן על "אור החיים" הקדוש, ועל כך יש לענות כמו שענינו לשיטתם. השנייה לגבי מה שכתב שהתורה באה ללמדנו שגם השפע והברכה מקבלים את משמעותם על ידי התורה - שלפי זה לא הייתה התורה צריכה לתלות את הספירה בהבאת העומר, שזו מצוה ישראל עושים בגלל צווי התורה, אלא בקציר מצד עצמו!

אמנם ניתן ליישב את דברי הרב הירש על פי האמור בפרשת ראה, שם אכן תלתה התורה את מצות ספירת העומר ב"החל חרמש בקמה", ולא בהבאת העומר!

אבל הרב הירש כתב בפירושו: "מדברינו בנקל יבין כל אחד מדוע הספירה נקשרת אל הבאת העומר", כך שדבריו אלו קצת קשים, אך כאמור, לפי דרכו ניתן לפרש היטב את הפסוק בפרשת ראה³⁵.

35. על טעמים נוספים למצות ספירת העומר עיין בדבנו ירוחם נתיב חמישי חלק רביעי, וב"אליה רבה" על שולחן ערוך אורח חיים סימן תפ"ט סעיף קטן ה, ב"ילקוט יצחק" לרב יצחק זאלר (ווארשא תרנ"ה) מצוה ש"ז, ובספר "ספירת העומר" לרב צבי כהן (בני ברק, תשמ"ט) פרק א סעיפים ה-טו.

ד. הסבר נוסף - ההשתוקקות להקריב מנחה חדשה

נראה להציע הסבר נוסף לטעם ספירת העומר, הסבר שבתחילתו בנוי על הרמב"ם וספר "החינוך" ומהר"י כ"ץ, אך המשכו בכיוון אחר לגמרי. כאמור, הסבירו המפרשים הנ"ל שהספירה מבטאת את השתוקקותנו להגיע ליום מתן תורה. שאלנו עליהם שבפסוקים לא נזכר שתאריך היעד הוא מתן תורה, אלא היום החמישי והקרבת המנחה החדשה. לכן נראה לומר שאכן הספירה מבטאת השתוקקות, כמו שכתבו המפרשים הנ"ל, אלא שהשתוקקות היא למה שכתוב בפירוש בתורה - להבאת המנחה החדשה!

מה העניין בהשתוקקות זו?

כיוון שהשעורים שמהן מוקרב העומר מוגדרות כמאכל בהמה (סוטה טו ע"ב הנ"ל בדברי "ערוך השולחן", פסחים ג, ע"ב), ואין הן משובחות, לכן צריך כל אחד ואחד מישראל להרגיש שבהקריבנו מנחה זו לא עשינו מספיק, שכן הבאנו דבר שאינו משובח, ואף על פי שזה כל מה שהיה לנו, כיון שהחטים עדיין לא צמחו כל צרכן, מכל מקום טרם הבאנו את הדבר המשובח לה', ולכן אנו משתוקקים להגיע לזמן שבו נוכל להקריב את המנחה המשובחת מהחטים³⁶.

להסבר זה מתפרש היטב גם מה שכתבה התורה בפרשת ראה: "מהחל תרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות" (דברים ט"ז, ט) - מרגע שמתחילים לקצור יש את השתוקקות להגיע לחג השבועות. אמנם שם הפסוק ממשך: "ועשית חג שבועות לה' אלקיך" (שם, י), ולא מדובר בהקרבת המנחה החדשה, אך ניתן לומר ששם יש את השתוקקות של כל יחיד להביא דבר משובח לבית המקדש, וזהו שכתוב שם: "מסת נדבת ירך" (שם)!

הסבר זה מיישב היטב את מה שכתבה התורה: "מיום הביאכם את עומר התנופה" ואת "והקרבתם מנחה חדשה לה'", אך הוא אינו מיישב את מה שכתבה התורה "ממחרת השבת", ואכן הוא אינו בא לחלוק על הפירושים שנאמרו לעיל, אלא להוסיף עליהם, ולגבי "ממחרת השבת" אנו זקוקים לטעמים של הרמב"ם ו"החינוך", או של "אור החיים" הקדוש, או של המהר"ל, או של האברבנאל, או של רש"י הירש.

36. א. אם נשאל: כיצד אפשר להביא להקבי"ה קרבן ממאכל בהמה? התשובה היא שאף על פי שהשעורים הם מאכל בהמה, מכל מקום הם ראויים גם לאדם, ויוצאים בהם ידי חובה בפסח (פסחים פ"ב מ"ה), ומסרכים עליהם ברכת המוציא (שולחן ערוך אורח חיים סימן קסח סעיפים א, ד), וכיוון שהם ראויים למאכל אדם, צריך האדם להודות עליהם לה' ולהקריב את ראשיתם לה'.

אחי, הרב יגאל, הוסיף שכמו שבפסח רק יצאנו לחירות ולא הגענו לשלמות, ואף על פי כן צריך לחגוג יום זה כיום טוב, ולהודות לה' בהלל ובשמחה, והסביר ספר "החינוך" שלכן לא מתחילים ביום זה את הספירה שמבטאת את השתוקקות לשלב הבא - מתן תורה -

סיכום

טעמים רבים נאמרו למצוות ספירת העומר, ואלו ואלו דברי אלקים חיים, וכל אחד מהם אינו מיישב לבדו את כל הנאמר בפסוקים, אך הוא מיישב חלק מהנאמר בהם, ורק צירוף של מספר טעמים מיישב את כל הנאמר בפסוקים:

הפסוקים בפרשת "אמור":

"וספרתם לכם" - תספרו בפועל, ועל ידי זה:

- א. תביעו את השתוקקותכם למתן תורה (רמב"ם, "חינוך", מהר"י כ"ץ).
- ב. תטהרו לקראת מתן תורה (הזוהר הקדוש ו"אור החיים" הק').
- ג. תטהרו ממ"ט שערי טומאה לקראת מתן תורה (זוהר חדש ו"דורש לציון").
- ד. תתכוננו לקבלת מ"ט שערי בינה ("הואיל משה" ויעוללות אפרים").
- ה. תזכירו לעצמכם כמה כל יום הוא חשוב (אברבנאל ויעוללות אפרים").
- ו. תזכירו לעצמכם לעמול בתורה (מהר"ל).
- ז. תזכרו מתי חג השבועות (טור, אבודרהם, ר' יהודה החסיד).
- ח. תזכירו לעצמכם להתפלל להצלחת התבואה שבשדות (אבודרהם וספורנו).
- ט. תביעו את הקשר שבין שני התאריכים, ותקבעו בלבכם שהחופש והברכה הגשמית יקבלו את ערכם רק על ידי חוק ותורה (רשי"ר הירש).
- י. תביעו את השתוקקותכם להבאת מנחה חדשה (ההסבר הנוסף).

"ממחרת השבת" -

- א. היום הראשון אחר יציאת מצרים, לאחר שיחדתם את יום יציאת מצרים לזכר הנסים והנפלאות שביציאת מצרים ("חינוך").
- ב. היום הראשון שבו הייתם נקיים מטומאת מצרים מתחילת היום ("אור החיים" הק').
- ג. היום הראשון אחר השביתה (מהר"ל).

כדי שלא לערב שום דבר שגורם לחוסר שמחה, כך השעורה איננה שלמות מאכל האדם, אך אף על פי כן צריך להודות עליה בקרבן העומר. אמנם כיוון שאין חרות והשעורה המבוטאת בפסח ובעומר שלמות, לכן אנו משתוקקים למתן תורה ולשתי הלחם, שהם שלימות האדם.

על פי דבריו אלו גם הוסיף שיש ללמוד ליום העצמאות: אף על פי שעדיין לא הכל שלם, ואנו משתוקקים לגאולה השלמה, צריך להודות ולשמוח ביום העצמאות, כשם שאנו שמחים בפסח ובעומר, אף על פי שבשלב זה לא היה עדיין מתן תורה ואין עדיין חטים!

ב. אולי על פי זה ניתן גם ליישב מדוע מותרת אכילת החיטה החדשה עוד לפני הקרבת שתי הלחם: אם הייתה התורה אוסרת את אכילת החדש עד הבאת שתי הלחם לא הייתה הספירה מבטאת את השתוקקותנו להביא להי מנחת חטים משובחת, כיוון שהייתה עלולה להתערב הנגיעה האישית שלנו, שנוכל לאכול לחם מן החטים [עיי' "תורת כהנים" על הפסוק ביקרא ב', יד ובמלבי"ם שם אות קמח]. אבל כעת, כשמותו לנו לאכול מהחטים אף בלא שהקרבת את קרבן שתי הלחם ודאי שכל השתוקקותנו היא להביא להי משובח!

ג. אמנם הספירה מתחילה בלילה ומנחת העומר קריבה בבוקר, אך זה רק מפני שאין מקריבים קרבנות בלילה.

"מיום הביאכם את עמר התנופה" -

- א. מיום שהקרבתם מאכל בהמה, לרמוז שאפילו מי שבשפל המדרגה כבהמה, יכול להתעלות עד לקבלת התורה ("דורש לציון").
- ב. מיום שהקרבתם מאכל בהמה לרמוז שעליכם לעמול בתורה כבהמה שעמלה בעבודתה (מהר"ל).
- ג. מיום שהבאתם את העומר, שבו ביקשתם על התבואה שבשדות (אבודרהם).
- ד. מיום שהקרבתם מנחת שעורים שאיננה משובחת (ההסבר הנוסף).

"שבע שבתות, תמימות תהיינה" -

- א. שבע פעמים שבעה נקיים ("אור החיים" הק').
- ב. כנגד שבעה עשורים בחייו של האדם (אברבנאל).

"עוד ממחרת השבת השביעית" -

- כשיגמרו שבע פעמים שבעה נקיים ("אור החיים" הק').

"תספרו חמישים יום" -

- א. תשתוקקו להגיע ליום החמשים, למתן תורה (רמב"ם, "חינוך", מהר"י כ"ץ).
- ב. תתכוננו ותטהרו להגיע ליום החמשים ("אור החיים" הק').
- ג. תבינו שיש חמשים שערי בינה ("הואיל משה" ויעוללות אפרים").
- ד. תשתוקקו להגיע ליום החמשים, להבאת המנחה החדשה (ההסבר הנוסף).

"והקרבתם מנחה חדשה לה'" -

- א. להודות על התבואה (ספורנו).
- ב. לבקש על פירות האילן (גמרא ב"ה ואבודרהם).

הפסוקים בפרשת "ראה":

"שבעה שבועות תספור לך, מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות"

- א. שלא תשכח המנין (טור ואבודרהם).
- ב. תביע את הקשר שבין שני התאריכים (רש"י הירש).
- ג. הספירה תתחיל משעה שרומזת על כך שהאדם גדול וחייב בעונשי שמים ("יעוללות אפרים").
- ד. מתחילת הקציר תביע השתוקקות לעלות לרגל (ההסבר הנוסף).

"ועשית חג שבועות לה' אלקיך" -

- על ידי הספירה תזכור לעשות את חג השבועות בזמנו (טור, אבודרהם ור' יהודה החסיד).